

29.3.2018

Arviomuistio rangaistusten oikeasuhtaisuudesta**Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 7/2018**

A-klinikkasäätiö kiittää mahdollisuudesta kommentoida arviomuistiota.

Muistion taustana on istuvan hallituksen strategisen oikeuspolitiikan ohjelman (29.5.2015) tavoite: rangaistusten tulisi vastata yleistä oikeustajua. Ohjelman mukaan varmistetaan, että rikoksista annettavat rangaistukset ovat oikeudenmukaisessa suhteessa teon moitittavuuteen.

Muistiossa on tarkasteltu erityisesti seksuaali-, väkivalta-, rattijuopumus- ja talousrikosten viime vuosien kehitystä, keskeisiä rikoslain muutoksia sekä rangaistusasteikkoja ja -käytäntöjä.

Perusteellinen muistio esittelee arvioinnin lähtökohdat selkeästi. Tekojen kriminalisoinnin edellytykset on kuvattu kansantajuisesti. Rangaistustason vaikutuksia rikollisuuteen on arvioitu niin hyvin kuin se tässä yhteydessä on ollut tarpeen, ja paljon huomiota on kiinnitetty myös rikospreventioon, rikoksen torjunnan menetelmiin ja käytäntöihin sekä osana seuraamuksia että niiden ulkopuolella. Äskettäin Helsingin yliopiston kriminologisen instituutin julkaisema oikeustajututkimus ja aikaisempi tutkimuskirjallisuus realisoivat osaltaan toimeksiannon lähtökohtia. Tutkimuksen tuloksia on myös referoitu muistion liitteessä.

Rangaistustaso on ymmärretty laajasti; sillä on muistiossa tarkoitettu rangaistuksen tosiasiallista ankaruutta, johon kuuluvat myös seuraamusten täytäntöönpano ja sisältö. Valittu lähtökohta (jossa rangaistustasoja on arvioitu rikosnimikkeittäin vain klassisella jatkumolla rikesakko – sakko – vankeus) jättää tässä suhteessa huomiotta lähes kokonaan yhdyskuntaseuraamusten käytön ja kehityksen.

Ratkaisua perutellaan muistiossa (s. 28) sillä, että yhdyskuntaseuraamusten käyttöala on sidottu rangaistuksen pituuteen; yhdyskuntaseuraamusten käyttö on kuitenkin laajaa ja niiden arviointi juuri rangaistusten oikeasuhtaisuuden näkökulmasta olisi ollut hyödyllistä. Niiden arviointi olisi ollut perusteltua myös arviomuistion kriminaalipoliittisten lähtökohtien kannalta: rikosten ja niiden uusimisen, rikollisuuskontrollin aiheuttamien kustannusten ja kärsimyksen sekä suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta. Yhdyskuntaseuraamusten hyväksyttävyyksensä ja päättäjien, tutkijoiden väestön keskuudessa on myös pysynyt pääsääntöisesti vahvana.

Seksuaalirikoksiin on kiinnitetty tämän vuosikymmenen mittaan toistuvasti erityishuomiota. Muistiossa todetaankin, että ottaen huomioon rangaistuskäytännön ankaruus ja tuore muutostarpeiden arviointi myös törkeiden tekemuotojen osalta ei ankarampaan rangaistuskäytäntöön johtaviin säännösmuutoksiin ole aihetta tai perusteita. Poliitiikka saattaa

kuitenkin ajaa arviosta ohi, kun raiskausrikoksen tunnusmerkistöä harkitaan kiristettäväksi Ruotsin mallin mukaisesti.

Muistiossa esitetään raiskausrikosten esitutkintaa tehostettavaksi. Lisäksi ehdotetaan kuntouttavia ohjelmia laajennettaviksi osana järjestöjen ja julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa sekä edelleen tarkempaa aikaisempien lainsäädäntötoimien vaikutusten tutkimuksellista arviointia rikostilastoja tarkemmin. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta esitetään kuitenkin selkeää rangaistusten koventamista.

Väkivaltarikollisuuteen on aikaisemmin kiinnitetty huomiota rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä, eikä seuraamustasoja tuolloin laskettu. Muistiossa ehdotetaan pääosin hyväksytyjen tai jo valmistelussa olevien rikoslain muutosten toimeenpanoa, erityisesti ehdonalaisen vapauden ja ehdollisen vankeuden valvontaa sekä väkivaltarikollisille suunnattujen hoito-ohjelmien laajentamista.

Talousrikosten rangaistuksiin esitetään eniten kiristystä, joita tulee osin myös yhteisöoikeuden puolelta toimeen pantaviksi. Talousrikosten kehityksen arviointi on ehkä muita rikoksia vaikeampaa, koska käytettävissä olleet aikasarjat ajoittuvat pitkään taloudelliseen laskusuhdanteeseen ja tiedetään, että yleinen talousvaihtelu vaikuttaa näihin talousrikollisuuden vaihteluun ehkä jopa enemmän kuin muut rikosalttiuteen vaikuttavat tekijät. Talousrikosten luonne on ilmeisesti kuitenkin myös historiallisessa muutoksessa, kuten ilmenee Euroopan neuvoston korruption vastaisen ryhmän (GRECO) Suomelle antamista toimenpide-ehdotuksista: erityisesti rakenteelliseen korruptioon liittyviä rikoksia tulisi ehkäistä tehokkaammin kansallisen strategian avulla.

Poliisiin tietoon tullut sekä perusmuotoinen että törkeä rattijuopumus on tarkastelussa olleista rikoslajeista selkeimmin vähentynyt kymmenen vuoden tarkastelujaksolla. Keskeisenä syynä saattaa olla samanaikainen alkoholin kokonaiskulutuksen aleneminen taloustaantumien myötä, kun myös alkoholiveroa on nostettu useita kertoja. Rangaistuskäytäntöön ei ehdoteta muutoksia, koska sillä ei vaikuteta rikollisuuskehitykseen. Myöskään promillerajojen laskulla ei syntyisi selkeää rikosehkäisyä tai turvallisuushyötyä.

Liikennepäihtymyksen ehkäisyyn olisi käytettävissä esitettyä tehokkaampia keinoja myös seuraamusjärjestelmää ja sen toimintaa kehittämällä: valtaosa rattijuoppoutteen syyllistyneistä on alkoholin suurkuluttajia, ja erityisesti törkeiden rattijuopumusten osalta rikoksen uusimisen ehkäisyyn tulisi kiinnittää huomiota. Tältä osin olisi erilaisiin yhdyskuntaseuraamuksiin ja niiden tarjoamiin mahdollisuuksiin ollut syytä myös arviomuistion kehittämissä ehdotuksissa kiinnittää huomiota tehtyä enemmän.

Päihde-ehdoiseen rikollisuuteen olisi muutoinkin mahdollista puuttua nykyistä tehokkaammin. Esimerkiksi valvontarangaistuksen käyttöä voisi ja olisi syytä laajentaa oleellisesti myös ilman säädösmuutoksia. Yhdyskuntapalvelua korvaava valvontarangaistus olisi mahdollista panna täytäntöön myös päihdekuntoutusyksikössä, jolloin päihneiden käyttöön olisi mahdollista kohdentaa interventioita seuraamuksen aikana huomattavasti tehokkaammin kuin esitetystä valvonnalla tehostetussa ehdollisessa tuomiossa. Erilaisia oheisseuraamuksia laajentamalla on ainakin pitkällä tähtäimellä vaikea arvioida rangaistusten keskinäisiä suhteita ja niiden oikeasuhtaisuutta.

Voisi myös ajatella ehdotettavaksi, että vuonna 2001 valmisteltu sopimushoitorangaistus (hallituksen esitys raukesi vaalikauden päättyessä) otettaisiin uudelleen valmisteluun.

Tuomittujen päihdeongelmiin vaikuttamalla olisi mahdollista vaikuttaa rattijuoppousrikollisuuden ohella ehkäisevästi myös muuhun alkoholi- tai huumesidonnaiseen rikollisuuteen, erityisesti väkivaltarikollisuuteen, mutta todennäköisesti myös ainakin osaan seksuaalirikoksia. Vaikka näissä rikoksissa itse rangaistustasoon ei olisikaan tarvetta puuttua, toimenpide-ehdotuksia seuraamusjärjestelmän ja sen toiminnan kehittämiseksi olisi ollut mahdollista tehdä.

Olavi Kaukonen
toimitusjohtaja, VTT
A-klinikkasäätiö